

ISSN: 2149-3979

ilahiyat akademi

yıl: 2017 sayı: 5 altı aylık uluslararası akademik araştırma dergisi

Gaziantep Ü. İlahiyat Fakültesi Resmi Dergisi | The Official Journal of the Faculty of Divinity
Gaziantep University

Genel Yayın Yönetmeni | Editor in Chief

Prof. Dr. Şehmus DEMİR (Dekan V. | Surrogate Dean)

Editörler | Editors

Doç. Dr. Mustafa ÜNVERDİ

Yrd. Doç. Dr. Muhyettin İÇDE

Sayı Editörü | Editor of This Issue

Yrd. Doç. Dr. Muhyettin İÇDE

Editör Yardımcısı | Editorial Assistant

Arş. Gör. Tuba ERKUT

Yayın Kurulu | Editorial Board

Prof. Dr. Şehmus DEMİR (Başkan | President)

Prof. Dr. Abdulkader N. Noor el-SHEİK

Prof. Dr. Eyüp BEKİR YAZICI

Prof. Dr. Mahfuz SÖYLEMEZ

Prof. Dr. Mehmet DAĞ

Doç. Dr. Halil ALDEMİR

Doç. Dr. Mahmut ÇINAR

Doç. Dr. Recep TUZCU

Yrd. Doç. Dr. Adnan ALGÜL

Yrd. Doç. Dr. A. Muhammed el-HALEF

Yrd. Doç. Dr. Abdimuhamet MAMYTOV

Yrd. Doç. Dr. Ayhan ERDOĞAN

Yrd. Doç. Dr. Ayşe EROĞLU

Yrd. Doç. Dr. Dilara TINAS

Yrd. Doç. Dr. Erol ERKAN

Yrd. Doç. Dr. Fehmi SOÇUKOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Habip DEMİR

Yrd. Doç. Dr. Halil HACİMÜFTÜOĞLU

Yrd. Doç. Dr. İbrahim SALKINI

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ULUKÜTÜK

Mezhep ve Mezhepçilik

Mehmet Ali BÜYÜKKARA*

Özet

Makalemiz mezheplilik ile mezhepçiliği birbirinden ayırmak suretiyle mezhepçi anlayışı tanımlamakta, sorunlu karakterini ortaya koymakta ve bu soruna çözümler önermektedir. Evrensel ve kolektif ortak kimlikleri mutlaklaştıran modernizm, mezhepli olmayı tüm doğallığına rağmen akli ve tutarlı bulmayıp eleştirir. Postmodernizme göre ise ortak kimliklerin varlığı artık mümkün değildir ve bu nedenle mezheplilik gibi alt kimliklere olduğunca fazla yer açmak gerekir. Konumuz olan mezhepçilik sorunu üzerine düşünüp çözümler üreten müslümanların bu modern-postmodern ikilemini aşmaları beklenir. Zira postmodernce bir yaklaşımla tikel mezhep kimliklerinin tümel İslam kimliğini aşındırması ve onun zararına olacak şekilde kendine bir özgürlük alanı açması, tabir caizse onu parçalaması kuşkusuz İslami değildir. Fakat aynı zamanda, tümel kimlik esastır diye doğal olan tikel mezhep kimliklerini tektipçi modern bir yaklaşımla yok sayma veya yok etme tavrı gerekçesi ne olursa olsun adil değildir.

Anahtar Kelimeler: Mezhep, Mezhepçilik, Modernizm, Postmodernizm

Sect and Sectarianism

Abstract

Our article is defining sectarian understanding by differentiating having a sect and sectarianism and it is offering solutions to problematic characteristics of sectarian understanding. Modernism, which highlights universal and common identities, criticizes having a sect as irrational and inconsistent although this is a natural choice. On the other hand, according to postmodernism the possibility of having mutual identities is not an option anymore and it fosters the understanding of having different sub-identities. Muslim people should go beyond the duality of modernism and postmodernism to offer solutions for the problem of sectarianism. Because postmodern approach that favors partial identities in favor of holistic Islam identity is not Islamic. But at the same time, it is not fair under any condition to ignore the sects by having a strict modernist approach.

Keywords: Sect, Sectarianism, Modernism, Postmodernism

* Prof. Dr., İstanbul Şehir Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi. E-mail: buyukkara@excite.com.

Giriş

Arapça'da "gitmek" anlamındaki z.h.b fiilinden türeyen ve sözlükte "gidilen yol" anlamına gelen mezhep sözcüğü, Türkçe'de "bir dinin görüş, yorum ve anlayış farklılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarından her birini" tanımlamak için kullanılmaktadır. Sözcük dilimizde bir taraftan bu kolların mensuplarını belirterek "somut" bir sosyolojik oluşumu betimlemekte, diğer taraftan ise söz konusu mensubiyet bağının üzerinde geliştiği "soyut" prensipler ve düşünce sistemine işaret etmektedir. Kuşkusuz bu soyut sistemin ibadetler, mabetler, kitâbiyat gibi soyut çıktıkları olacaktır ve bunlar da o mezhebin cümlesinden sayılacaktır. Mezhebin Türkçedeki anlam alanı, Hanefilik, Şafiilik gibi fikhî/hukukî; Sünnilik, Şiilik gibi itikadi/siyasi dini oluşumları hep birlikte kapsamaktadır.

Mezhep Dinin Neresindedir ve Neye Tekabül Eder?

Mezhepler dinin bizzat kendisi veya mukaddes vahyin tecellisi değildirler. İlahi kattan nâzil ve peygamberden sâdır olanın anlaşılması ve yaşanmasında müminlerin yorum ve anlayış farklılığını ifade ettiği için mezhepler, artık ilahi olanı bizzat temsil etmekten çıkarak beşerî bir niteliğe bürünürler. Birçok mezhebin Sıkkışında itikadi ve fikhî ihtilaflar değil, öncelikle İslam'ın ilk asırlarındaki siyasal tarafgirlikler asıl rolü oynamış, bu çatışmalarda dini argümanlar da istihdam edildiği için siyasî dil ister istemez süreç içinde dinîleşmiştir. Daha sonra bu anlayışlar etrafında insanlar kümelenir ve neticede mezhepler toplumsal ve kurumsal bir kimlik kazanırlar. O dinin sosyolojik bir parçası olurlar. Böylece teolojinin konusu olmalarının yanı sıra sosyoloji ve toplum psikolojisinin de konusu haline gelirler.

Kur'an'ın indiği ve Hz. Resulullah'ın hâlen sağ olduğu dönemde ortaya çıkmış olan inanç ve pratik hayatla alakalı dini sorunlar kolaylıkla çözümlüyor, ihtilafı gerektirecek bir boyuta çoğunlukla taşınmıyordu. İleriki yıllarda ise haliyle bu durum değişti. Tabii, içtimai, siyasî, dini nitelikli çeşitli sebepler ile ihtilaf mevzuları çoğaldı, bu mevzulardan bir kısmı süreç içinde tamamen dini bir çehreye bürünerek tefrika şekline dönüştü ve toplumsal ayrılıklara sebep oldu. Zira artık ana kaynaklar olan Kur'an ve Sünnet'in sınırları belliydi ve sürekli ortaya çıkan meseleler karşısında "metin olarak" tek başlarına hüküm ve fetva kaynağı olmakta yetersiz kalıyorlar, ancak te'vil, kıyas, rey, içtihat gibi yöntemler yoluyla ana kaynak olma özelliklerini muhafaza ediyorlardı. İnsan unsurunun bizzat katılımıyla işletilen bu akli yöntemler şüphesiz Hz. Peygamber devrinde de dar kapsamda cârî idiler.¹ Fakat sonraki dönemlerde kullanım sahaları zorunlu olarak genişledi. Bundan dolayı ortaya çıkan farklılaşmalar ise zamanla sistematik bir hale geldi ve kurumsallaşarak mezhepleri oluşturdu.

¹ Bkz. Muaz b. Cebel hadisi, Ebû Dâvud, el-Akdiye: 11.

Mezheplerin ortaya çıktığı İslamiyet'in ikinci ve üçüncü yüzyılı, özellikle büyük şehirlerde refah seviyesinin hayli yüksek olduğu bir dönemdir. Bu kozmopolit şehirler çokkültürlü bir hayatın bütün boyutlarıyla yaşandığı yerlerdir. İslamiyet için yeni sayılacak bu ortamlarda dönemin İslam alimleri inanç, ibadetler, gündelik hayat, hukuk, ahlak, siyaset ve kültür konularında önemli soru ve sorunları cevaplamak ve çözüme kavuşturmak için büyük gayret içinde olmuşlardır. Bu onların omuzlarındaki ciddi bir sorumluluktur. Bu cevaplar ve çözüm yolları dini metinleri yorumlamak ve aklın kılavuzluğunu devreye sokmak suretiyle genellikle serbest tartışma ortamlarında şekil alıyor ve haliyle birden fazla teolojik ve hukuki düşünce tarzı gelişmiş oluyordu. Mezheplerin böyle bir samimi gayretin ürünleri olduğunu da ayrıca belirtmek gerekir.

Görüldüğü gibi mezhepleşme doğal ve normal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaten büyük dini yapılar için aksi bir olgu mümkün değildir. Mezhepleşmenin olumsuz sonuçları mutlaka olmakla birlikte, ilk başta bunun olumlu taraflarına bakmak uygun olur. Büyük sosyal yapılar olmaları hasebiyle mezhepler, mensuplarına alt kimlik kazandırır. Onları dini ve sosyal hayatlarında disipline ederler. Farklı karakter, kültür ve anlayışlardaki insanlara farklı seçenekler sundukları için dini düşünce ve hayata canlılık ve zenginlik getirirler. İnsanları tek görüş ve davranışa mecbur etmek, tek kalıba sokmak fitraten mümkün ve gerçekçi olmadığı için, mezhepler mümin toplulukları bu yönüyle rahatlatmış olurlar. Onlara kendilerini geliştirecekleri maddi ve manevi alanlar açarlar. Böylelikle dinin yaşanmasında ve hayata geçirilmesinde kolaylaştırıcı bir iş icra ederler. Bu özelliğiyle mezhepler İslamiyet'in çok farklı kesimlere taşınarak kitleselleşmesini sağlamışlardır. Örgütlenip kurumsallaşmalarıyla birlikte tabii olarak içinde yaşadıkları topluma eğitim, yardımlaşma, dayanışma, iç kontrol gibi medeni değerleri kazandırmışlardır.

Bu açıdan bakıldığında din sadece bireylerin değil grupların da kimlik oluşumunda önemli bir işlev görür. Bir dine çeşitli biçimlerdeki bağlılıkları ve onunla etkileşime girmeleriyle kimlik kazanan çeşitli sosyal grupların, mezheplerin, cemaatlerin ve tarikatların düşünce ve eylemleri, pek tabii ki o dinin anlaşılmasında, tatbikinde, tebliğinde, temsilinde ve topluma yansımaya biçimlerinde etkili olur. Bir başka deyişle, bir dinin, o dine mensubiyetini belli etmiş ya da en azından bunu inkâr etmemiş gruplardan bağımsız olarak ele alınıp değerlendirilmesi genellikle mümkün olmaz. Özetle bir mezhep bir dinin kendisi olmamakla birlikte o dini o mezhepten tamamen soyutlayamayız. Dolayısıyla mezhepler de dahil bu grupların düşünce ve fiillerinden olumlu veya olumsuz şekilde o din mutlaka etkilenir.

Mezheplerin Doğurduğu Muhtemel Olumsuzluklar

Bu bağlamda mezheplerin olumsuz etkileri mutlaka gündeme gelir. Aynı dine mensup olmalarına rağmen, bir dinin mensuplarının kendi aralarında bir yarış

ya da mücadele içinde olmaları yine doğal sayılmalıdır ve bunun nedenleri üzerinde sosyoloji ve psikolojinin farklı teorileri bulunmaktadır. İşte bu noktada mezhepler hızlı ve tehlikeli bir şekilde çatışma odaklarına dönüşebilirler. Mezheplerin bahsettiğimiz bu olumsuz karakteri İslam tarihi boyunca siyasilerin güç devşirdiği bir unsur olmuştur. Siyasal otoritelerini tahkim etmek isteyen veya yayılmacı bir siyaset güden bazı yönetimler, rakiplerine karşı mezhepsel fanatizmi bir silah olarak kullanmaktan çekinmemişlerdir.

Tarihsel sonuç ‘mezhep savaşları’ gibi görünmüş olsa da aslında yaşanmış olan şey siyasal güç çatışmasından başka bir şey değildir. Kendi hallerine bırakıldıklarında, oldukça zıt kutuplarda olsalar dahi mezhebî yapıların birlikte yaşamının yollarını beraberce bulduklarını görmekteyiz. Aynı dinin şemsiyesi altında karşılıklı hoşgörüyü öğrenen ve bunun güzel örneklerini uzak ve yakın tarihin sayfalarında bize gösteren mezhepler, istismar edilmeleri durumunda ise hızla ve kolayca çatışma ve yıkım mekanizmalarına dönüşebilmektedirler. Ortak nefretin en birbirine uymaz elementleri bile birleştiren güçlü bir duygu olduğu göz önüne alındığında, dozu gittikçe artan mezhepsel nefretin çok çeşitli toplulukları nasıl kolayca etkisi altına alıp onları bir diğerine karşı seferber ettiğini daha iyi anlamaktayız.

Mezhepçilik

Tekrar edersek, mezhepleşme nasıl doğal bir olguysa bir mezhebe mensubiyet de tümüyle doğal bir olgudur. Doğallığın başta gelen sebebi, öncelikle kişinin bir mezhep içine doğmasıdır. İlahi takdirin bu neticesi çoğu kez devamlılık arzeder. Bir mezhep mensubiyetinin bulunduğu bir aileye, çevreye ve coğrafyaya doğan insan o mezhebin mensubu olur, bu mensubiyeti kimliğe dönüştür ve bu kimlik genellikle kalıcı olur. Mezhep değiştirme vak’aları görülse de bunlar çoğu kez istisnai kalmaktadır. Neticede mezhep, bir kişinin ailesi, etnik aidiyeti, dini mensubiyeti gibi kimliklerinden birisi haline gelir. “Ben kimim/kimlerdenim?” sorusuna verdiği cevaplardan biri olarak zihinde yerini alır. Ortak kimlik taşıdığımız kişi ve grupların hayatımızda öncelikli olması yine doğal bir sonuç olarak kabul edilir.

Connolly der ki, “Kimlik varolmak için farklılığa gereksinim duyar ve kendi kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür”.² “Herşey zıddıyla kâimdir” sözünün bir ifadesi olan “ötekini yaratma” işlemi de dahil buraya kadar normal, fitri, evrensel ve belki de zorunlu olan bu durum, “öteki”ne karşı tavrın ve davranışın nasıl olacağı hususunda kişiden kişiye, toplumdaki topluma değişiklik gösterir. Örneğin söz konusu varoluşsal farkındalık ötekinin hor

² William E. Connolly, *Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*, çev. Ferma Leakesizalın, İstanbul, 1995, s. 93.

görülüp aşağılanması doğuruyorsa burada bir problem var demektir.³ Mezhep kimliği üzerinden konuyu sürdürürsek, öteki hakkındaki bu olumsuz tavır, mezhebe mensubiyet veya başka bir deyişle “mezheplilik” gibi bir doğal durumu “mezhepçilik” dediğimiz marazi bir duruma çevirmektedir.

Mezhepçiliği şöyle tarif edebiliriz: Bir din içindeki bir mezhebin mensuplarının veya o dinin farklı bir yorumunun takipçilerinin, kendi aralarında güçlü bir dayanışma oluşturarak kendilerinden olmayan müminleri sapkın ilan etmeleri, daha önemlisi, bununla da kalmayarak sosyal, siyasal, kültürel ve hatta gündelik meselelerde onlara ayrımcılık uygulamalarıdır. Aslında “öteki mezhepleri karşısına alarak” mezhepçilik pozisyonuna geçme de belki teoride içgüdüsel bir tavır olarak görülebilir. Fakat burada şöyle bir gerçek bulunmaktadır: Din kimliği mezhep üzerinde bir üst kimlik oluşturmaktadır. Müslümanlar için konuşursak, İslamiyet her bir mezhep kimliğinin üstünde bir kimliği ifade eder. Kur’an-ı Kerim’de “O Allah sizi hem daha önce hem de bu kitapta Müslümanlar diye isimlendirdi” buyurulmaktadır.⁴ Allah’ın koyduğu İslam kimliği kuşkusuz mezhep kimliğinin gerisine bırakılmaz.

Bir Tefrika Durumu Olarak Mezhepçilik

Mezhepçilik bu haliyle tefrikanın ta kendisidir. Allah (c.c.) Peygamber’ine (a.s.) hitaben “Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilişkin olamaz, onların işi Allah’a kalmıştır, yaptıklarını onlara sonra bildirecektir” diye seslenmektedir.⁵ “Gruplara ayrılmak” bu ayette kınanıyorsa eğer, bizim “doğal ve normal” dediğimiz daha ilk baştaki “mezhepleşme ve mezheplilik” olgusu da kınanmış olmuyor mu? Konuya Kur’an bütünlüğü içinde bakarsak bu ayetteki kınama ve sakındırmanın “mezhepliliğe” değil “mezhepçiliğe” gittiği görülür. Zira dinde ihtilaf ve bunun neticesindeki mezheplilik, hatta tefrikaya dönüşen mezhepçilik öyle görünüyor ki yaratılışın/fitratın, bir başka deyişle bu dünyanın bir kanunu, sünnettullâhın ve ilahi imtihanın bir parçasıdır.⁶ Ayette geçtiği üzere, eğer Allah isteseydi “elbette hepinizi (tüm insanları) doğru yola iletirdi”.⁷ Yine O dileseydi “sizi tek bir ümmet yapardı”. Fakat böyle irade etmedi. Zira bu durum “sizi denemek içindir”.⁸

³ Bkz. Hasan Onat, “Kimlik-Teoloji ilişkisi Bağlamında Alevilik-Baktaşılıkla İlgili Kimlik Tartışmaları Üzerine”, *Alevilik – Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, 1 (2009), s. 20.

⁴ el-Hâc, 22/78.

⁵ el-En’âm, 6/159.

⁶ Bkz. Bekir Topaloğlu, *Kelam İlmi*, İstanbul, 1988, s. 160.

⁷ el-En’âm, 6/149; en-Nahl, 16/9.

⁸ el-Mâide, 5/48.

Başka bir ayette “(böyle yapmadı ve görüldüğü gibi) insanlar farklı görüşler peşinde koşmaya devam ediyorlar” buyurulmaktadır.⁹ Bir sonraki ayette,¹⁰ “Allah’ın merhamet ettiği insanların” ihtilaf etmeyecekleri, dolayısıyla birlik ve beraberlik halinde olacakları bildirilmektedir. Aynı ayetin devamındaki “Allah onları bunun için yarattı” (*ve li zâlike halaqahum*) ifadesi ise genellikle “Allah insanları ihtilaf etsinler diye yarattı” şeklinde tefsir edilmektedir.¹¹ İmtihan dünyasında ittifakların gerçekleşmesi için öncelikle ihtilafların olması gerekecektir. Tek tip düşünen, görüş ayrılığına düşmeyen, hep aynı çizgide giden varlıklar zaten insan özelliğinde olmazlar. Sadece meleklerin böyle varlıklar oldukları haber verilmiştir. Bu ayetlerin teolojik izahı, ihtilaf ve tefrikanın insanların imtihanına vesile olduğu sonucuna varmaktadır. “Hepiniz Allah’ın ipine sımsıkı sarılın, tefrikaya düşüp ayrılmayın”¹² buyruğuna uyanlar ise imtihanı kazanmış olmaktadırlar.

Meşru alternatif fikirlerin gelişmesi, böylece dini ve dünyevi hayatın kolaylaşması ve düşüncenin zenginleşmesi için bir sebep ve dolayısıyla aslında bir rahmet kaynağı olan ihtilaf, mezhepçiler elinde bir zulüm ve eziyet sebebi haline gelmektedir. Zira mezhepçi mezhebini din yerine ikame etmekte, sadece kendi mezhebinden olanı din kardeşi olarak görmektedir. Artık onun tüm çabası mezhebinin zaferidir. Bunun için büyük paralar harcamaktan çekinmez. Onun için bu harcama en sevaplı sadakadır. Eğitim sistemini tamamıyla dışlayıcı nitelikteki bir mezhep talim ve tedrisi üzerine oturtur. Bu sistemden çıkan kişi, fanatik bir mezhepçi olur ve diğer mezheplerin mensuplarına sanki başka bir dindenmiş gibi bakar. Yine mezhepçi tüm gayretini mezhebine insan kazanmak gayesiyle sarfeder. Bu agresif tavrın karşı tarafta oluşturacağı tepkiyi dikkate almaz. Fitneye sebep olup olmadığını düşünmez. Aksü’l amele maruz kalacağını hesaplamaz.

Mezhepçiliğin en bariz görüntüsü tekfirciliktir. Kendine mahsus, marjinal, üzerinde bir icmanın oluşmadığı mezhebi görüşlerinden hareketle Müslümanları İslam’dan dışlayan tekfirci anlayış, bir sonraki adımda, tekfir ettiği kişi ve kesime karşı yine dini gerekçeyle şiddet uygulamayı, onların malını, servetini müsadere etmeyi, hatta canlarına kastetmeyi mübah saymaktadır. Tarihe baktığımızda mezhep çatışmalarının arızı olduğunu görürüz. Çoğu zaman Müslümanlar hangi mezhepten olursa olsunlar bir arada sulh içinde yaşamayı bilmişlerdir. Mezhepçilik yapmamışlar, birbirlerini tekfir etmemişler, mezhepliliklerine karşılıklı saygı göstermişlerdir. Kız alıp vermişler, aynı camide birbirlerinin arkasında namaza durmuşlardır.

⁹ Hûd, 11/118.

¹⁰ Hûd, 11/119.

¹¹ Topaloğlu, *Kelam İlmi*, s. 160-1; Ahmet Saim Kılavuz, “Dini Açından Mezhepleşme ve Gruplaşma”, [H. Hökelekli, V. Bilgin (ed.), *Kur’an ve Toplumsal Bütünleşme*, Bursa, 2015] içinde, s. 221-2.

¹² Â-i İmrân, 3/103.

Fakat zaman zaman nükseden siyasi rekabetler, mezhebi toplulukları da bu mücadelenin bir parçası haline getirmiştir. Siyasiler maalesef mezhepleri kendi hallerine bırakmamakta, bundan istifade yollarını aramaktadırlar. Mezhep fanatizminin yıkıcı ve yıkıcı büyük gücünü bilmekte, bunu kullanmak istemektedirler. Mezhepsel hınç ve düşmanlığın, dinsel inanç ve doktrinlerin farklılığından çok, toplumsal kaynakların paylaşımı üzerindeki rekabetten kaynaklandığı düşünülmektedir. Yine bilinmektedir ki insan, hangi kimliği en fazla saldırıya uğruyor ise, kendisine ait diğer kimliklerini bastırarak şekilde kendisini o kimlikle tanımlamaya ve diğer kimliklere dönük önyargı, ayrımcılık, düşmanlık ve saldırganlık geliştirmeye yatkınlık göstermektedir.¹³ Bu minvalde mezhepçiliği yükseltecek bir gerginlik ortamında mezhep mensuplarını siyasi gayeler doğrultusunda seferber etmek hiç de zor olmamaktadır. Özünde siyasi gayeleri olan böyle çatışmalar tarihe mezhepler savaşı olarak geçmektedir.

Mezhepçiliğe karşı neler yapılabilir?

a. Alimler ve aydınlar toplumun nabızdırlar. Onlar aşırıya giderse toplum da aşırıya gider. Onlar soğukkanlılıklarını kaybetmemelidirler. Tansiyonu düşüren faaliyetlere sürekli öncülük etmelidirler.

b. Alimler ve aydınların siyasileri uyarıcı telkinleri gergin ortamlarda yararlı olabilir.

c. Farklı görüşteki alimler her fırsatta bir araya gelmeye gayret etmelidirler. Diyalog çoğu zaman mevcut sertlikleri yumuşatır. Diyalog toplantılarında sorunlar dürüstçe konuşulmalı, ne cidal ne de mücâmele yoluna gidilmeli, musâraha esas olmalıdır.

d. Tekfirciliği bahane edip mezhepçilik yapmak; yahut mezhepçilik yapıyor diye tekfir silahına sarılmak her ikisi de ifrat davranışlarıdır. Bunlar bahane olarak kullanılamaz. Gerginliği daha da artırmaktan başka bir işe yaramazlar.

e. Tekfircilik ve mezhepçilik nefret suçu kapsamına alınmalı ve mutlaka bunların müeyyidesi olmalıdır. Ulema bu konuda belirleyici olup yardımcı olabilir.

f. Hem tekfirci hem de mezhepçi gruplarda gördüğümüz “eski metinlere koşulsuz bağlılık” sorgulanmalıdır. Bu metinler hangi değerli alimin elinden çıkarsa çıksın, ilahi ve nebevi metinler değildirler. Eğitim süreçlerinde buna dikkat edilmelidir.

g. Tekfircilik ve mezhepçilikte görülen “geçmişte kalmış acı hatıraların” sıkça gündeme getirilmesi ve yine “geleceği haber veren ve daha çok dünyanın sonuyla

¹³ Murat Paker, “Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık”, [Kenan Çayır, Müge A. Ceyhan (ed.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, İstanbul, 2012] içinde, s. 48-50; Paker, “Önyargı ve Ayrımcılığa İlişkisel Psikanalitik Bir Bakış”, *a.g.e.* içinde, s. 57-8; Amin Maalouf, *Ölümcül Kimlikler*, çev. Aysel Bora, İstanbul, 2008, s. 17-9.

ilgili" birtakım rivayetler üzerinden bugünün dizayn edilmesi konumuz açısından önemlidir. Müslümanların Allah katında bugünden sorumlu oldukları, dolayısıyla bugünkü durumu esas veri kabul etmeleri ve tarz-ı siyasetlerini buna göre tayin etmeleri doğru olur.

Sonuç Yerine: Modern ve Postmodern Yaklaşımların Arasında Mezhepler ve Mezhepçilik

Evrensel ve kolektif ortak kimlikleri mutlaklaştıran modernizm, mezhepli olmayı tüm doğallığına rağmen akli ve tutarlı bulmayıp eleştirir. Postmodernizme göre ise ortak kimliklerin varlığı artık mümkün değildir ve bu nedenle mezheplilik gibi alt kimliklere olduğunca fazla yer açmak gerekir. Konumuz olan mezhepçilik sorunu üzerine düşünüp çözümler üreten müslümanların bu modern-postmodern ikilemini aşmaları beklenir. Zira postmodernce bir yaklaşımla tikel mezhep kimliklerinin tümel İslam kimliğini aşındırması ve onun zararına olacak şekilde kendine bir özgürlük alanı açması, tabir caizse onu parçalaması kuşkusuz İslami değildir. Fakat aynı zamanda, tümel kimlik esastır diye doğal olan tikel mezhep kimliklerini tektipçi modern bir yaklaşımla yok sayma veya yok etme tavrı gerekçesi ne olursa olsun adil değildir ve bir zulmü çağırır.

Bu zıtlışmanın ortası ise mezhebi çoğulculuk ve farklılıkların kabulüdür. Müslüman kişiler ve gruplar, hiç kuşkusuz kendi mezheplerini hak sayma ve bunun propagandasını yapma hakkına sahiptirler. Tabii ki her birisi kendi tuttuğu yolun kurtuluş yolu olduğunu söylemeye devam edecektir. Fakat bunu yaparlarken, öteki mezhepleri toptancı bir yaklaşımla İslam dışı sayma, onların temel özgürlüklerini ihlal etme hakkına sahip değildirler. "Ben Müslümanlardanım" diyenler hakkındaki doğru İslami tavrın bu olduğu, İslam Peygamberi'nin (a.s.) hayatında bu içlemeci davranışın birçok güzel örneğinin bulunduğu bilinmektedir.

Allah Resulü'nün münafıklara yaklaşımı bizim konumuzu da aydınlatacak niteliktedir. İslam sözünü söyleyenleri bozgunculuk yapmadıkları, anarşi çıkarmadıkları sürece İslam toplumu içinde tutmak, onlarla sulh halinde yaşamak dini bir vecibedir. Anarşi ve bozgunculuk ile mücadelede ise hukuk devreye girer, kanun ve müeyyideler ne ise yerine getirilir. Bunun ötesi olan iman mevzuu ve kimin haklı olduğu hususu Allah'a bırakılmalıdır. Nasılsa Allah hükmünü ahirette verecektir. Ümmetin birliği esastır. "Ehl-i kible tekfir edilemez" prensibi geçmişte bu bakış açısının ürettiği çok önemli bir değerdir. Tüm farklılıklarıyla beraber ümmetin nasıl bir arada tutulacağı, bunun sağlıklı idaresinin ve siyasetinin nasıl olacağı konusu bugün Müslümanların çözmeleri gereken en önemli meseledir. Bu zor meselenin üzerine yoğunlaşılması ve bunun modellerinin ve değerlerinin üretilmesi birincil vazifelerden birisi olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Connolly, William E. *Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*, çev. Ferma Lekesizalın, İstanbul, 1995.
- Ebû Dâvud, *Sünen*.
- Kılavuz, Ahmet Saim, "Dini Açından Mezhepleşme ve Gruplaşma", [H. Hökelekli, V. Bilgin (ed.), *Kur'an ve Toplumsal Bütünleşme*, Bursa, 2015.
- Maalouf, Amin, *Ölümcül Kimlikler*, çev. Aysel Bora, İstanbul, 2008.
- Onat, Hasan, "Kimlik-Teoloji ilişkisi Bağlamında Alevîlik-Bektaşîlikle İlgili Kimlik Tartışmaları Üzerine", *Alevilik – Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, 1 (2009).
- Parker, Murat, "Psikolojik Açından Önyargı ve Ayrımcılık", [Kenan Çayır, Müge A. Ceyhan (ed.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, İstanbul, 2012.
- Parker, Murat, "Önyargı ve Ayrımcılığa İlişkisel Psikanalitik Bir Bakış", Kenan Çayır, Müge A. Ceyhan (ed.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, İstanbul, 2012.
- Topaloğlu, Bekir, *Kelam İlmi*, İstanbul, 1988.